

Lliçons d'art medieval

Josefina Planas Badenas

PID_00242770

Material docent de la UOC

Josefina Planas Badenas

Catedràtica d'Història de l'Art Medieval de la Universitat de Lleida des de l'any 2002. Amb anterioritat, en concret des de 1992, havia estat professora Titular d'Universitat a la mateixa universitat i professora ajudant a la Universitat Autònoma de Barcelona (1987-1991). Professora visitant a la Università degli Studi di Roma «Tor Vergata» entre els mesos de març i maig de 2016. Centrada en l'estudi de manuscrits il·luminats, als segles medievals, a la Corona d'Aragó i regne de Castella, és autora de diverses monografies i de més de setanta articles de recerca publicats en revistes especialitzades nacionals i internacionals.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats pel professor: Jaume Claret Miranda (2017)

Primera edició: febrer 2017
© Josefina Planas Badenas
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2017
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL
Dipòsit legal: B-683-2017

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

L'epígraf *Lliçons d'art medieval* acull un conjunt de temes relatius a determinats aspectes de l'art medieval, fruit de la docència impartida i de la recerca efectuada al llarg d'una trajectòria universitària, a aquestes alçades, dilatada.

Com comprovarà el lector que en fullegi les pàgines, no es tracta d'un manual en el sentit literal del terme, sinó ben al contrari, es tracta d'un aplec d'estudis reunits amb la voluntat d'aprofundir parcel·les específiques de la història de l'art medieval, per tal de crear un marc de reflexió, allunyat de la mera acumulació empírica de coneixements. Tots aquests temes aportats es fonamenten sobre les aportacions prèvies d'investigadors i professors universitaris experts en la matèria, en sintonia amb el nivell de coneixements que requereixen uns estudis de qualitat.

Aquest recull de temes es vertebraren d'acord amb dos eixos fonamentals: les creacions artístiques dels segles del romànic i les dels segles del gòtic. Com a preàmbul els precedeix una introducció dedicada al concepte d'art medieval, autèntic cavall de batalla de qualsevol historiador de l'art que vulgui incidir sobre el marc cronològic d'aquest període, ja sigui pel que fa als seus inicis problemàtics, com al seu acabament diluït en les formes del Renaixement. Hem considerat oportú afegir-hi un capítol dedicat a les fonts de l'art medieval, com a marc teòric per comprendre, en certa manera, l'escenari sobre el qual es desenvolupa l'estudi d'aquest període.

Hem intentat oferir temes que s'endinsen en l'arquitectura, l'escultura, la pintura i els llibres il·luminats, i hem ignorat organitzacions jeràrquiques de les diferents disciplines artístiques, organització que obeeix a un ideari gestat als segles del Renaixement i de cap manera respon a la realitat del mercat artístic dels segles medievals. En aquest sentit, volem reivindicar el paper protagonista assolit, en determinats períodes dels segles del gòtic, pel llibre de luxe més important, per les seves innovacions estètiques que la pintura mural o la pintura de cavallet, raó per la qual s'ha dedicat un apartat a glossar la figura del miniaturista Jean Pucelle.

Un darrer capítol tracta de perfilar la poderosa personalitat de Jean de França, duc de Berry, un dels bibliòfils i promotors de les arts més brillants dels segles medievals. La seva presència al final del text actua com a colofó d'aquet recull de lliçons.

L'objectiu final d'aquest manual és despertar la curiositat intel·lectual dels estudiants analitzant les creacions artístiques des d'una perspectiva àmplia, acompanyada d'un tractament interdisciplinari, perquè el que no podem oblidar és que les obres d'art són producte del seu temps i que el seu estudi rigo-

rós reclama el coneixement del context històric, religiós, filosòfic, cultural, etc. que les va generar. D'acord amb aquest plantejament hem de dir que s'ha aplicat una metodologia eclèctica per abordar cada un dels temes presentats, entenent per «eclecticisme metodològic» l'ús dels mètodes filològic, formal, iconogràfic o d'història de les mentalitats en funció de les particularitats de cada una de les obres analitzades, sense aplicar *a priori* cada un d'aquests mètodes d'estudi.

Esperem que la lectura i estudi d'aquestes reflexions siguin profitoses per endinsar-nos en un dels períodes més atractius de la història de l'art: el món medieval.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Introducció general

Josefina Planas Badenas

1. Concepte de la història de l'art medieval
2. Fonts per a la història de l'art medieval

Mòdul didàctic 2

Romànic

Josefina Planas Badenas

1. Introducció general
2. El romànic a França
3. Missió i funció de la pintura monumental

Mòdul didàctic 3

Gòtic

Josefina Planas Badenas

1. Introducció general
2. Protogòtic
3. El gòtic a França
4. El gòtic internacional. Jean de Berry, un gran promotor de les arts

Bibliografia

Avril, F. (1978). *Manuscript painting at the court of France. The Fourteenth Century (1310-1380)*. Nova York: George Braziller.

Bango, I. (1988). «La part oriental dels temples de l'abat-bisbe Oliba». *Quaderns d'Estudis Medievals* (núm. 4, pàg. 51-66).

Baxandall, M. (1996). *Giotto y los oradores: la visión de la pintura en los humanistas italianos y el descubrimiento de la composición pictórica, 1350-1450*. Madrid: Machado Libros.

Bianchi Bandinelli, R. (1981). *Del Helenismo a la Edad Media*. Madrid: Akal.

Branner, R. (ed.) (1996). *Chartres cathedral: illustrations, introductory essay, documents, analisis, criticism*. Londres: Norton & Company.

Conant, K. J. (1968). *Cluny, les églises et la maison du chef d'ordre*. Cambridge-Mâcon: The Medieval Academy of America.

Crosby, S. M. (1987). *The Royal Abbey of Saint-Denis: from its beginnings to the death of Suger, 475-1151*, edited and completed by Pamela Z. Blum. New Haven: Yale University Press.

Demus, O. (1970). *La peinture murale romane*. París: Flammarion.

Demouy, P. i altres (2001). *Reims: la cathédrale*. París: Zodiaque (col. Le Ciel et la pierre).

Denny, D. (1982). «The Last Judgement Tympanum at Autun: Its Sources and Meaning». *Speculum* (vol. 57, núm. 3, pàg. 532-547).

Dücker, R.; Roelofs, P. (2005). *The Limbourg Brothers. Nijmegen Masters at the French Court 1400-1416*. Nijmegen: Ludion.

Durliat, M. (1986). *Saint-Sernin de Toulouse*. Toulouse: Eché.

Durliat, M. (1990). *La sculpture romane de la route de Saint-Jacques. De Conques à Compostelle*. Mont-de-Marsan: Comité d'Études sur l'Histoire et l'Art de la Gascogne.

Erlande-Brandenburg, A. (1986). *L'Abbaye de Cluny*. París: Ouest-France.

Erlande-Brandenburg, A. (2007). *La Cathédrale de Reims: chef-d'oeuvre du gothique*. Arles: Actes Sud / París: Aristeas.

Focillon, H. (1938). *Le Moyen Age gothique* (2 vol.). París: Armand Colin.

Focillon, H. (1988). *Arte de Occidente. La Edad Media romànica y gòtica* (ed. original 1938). Madrid: Alianza.

Gombrich, E. H. (1968). «El logro en el arte medieval». A: *Meditaciones sobre un caballo de juguete* (ed. original Londres 1963). Barcelona: Seix Barral.

Grivot, D.; Zarnecki, G. (1960). *Gislebertus, sculpteur d'Autun*. París: Trianon, 1965.

Grodecki, L. (1989). *Arquitectura gòtica*. Madrid: Aguilar.

Gunhouse, G. (1995). «Gideon, The Angel, and St. Pantaleon: two problematic scenes at Sant'Angelo in Formis». *Arte Medievale* (II Serie, núm. 2, pàg. 105-117).

Jatzen, H. (1982). *La arquitectura gòtica*. Buenos Aires: Nueva Visión.

Katzenellenbogen, A. (1964). *The sculptural programs of Chartres cathedral: Christ, Mary, Ecclesia*. Nova York: W. W. Norton.

Kurmann-Schwarz, B.; Kurmann, P. (2001). *Chartres: la cathédrale*. París: Zodiaque (col. Le Ciel et la pierre).

Lieber Gerson, P. (ed.) (1986). *Abbot Suger and Saint-Denis. A Symposium*. Nova York: The Metropolitan Museum of Art.

Lyman, T. (1981). «L'estil comme symbole chez les sculpteurs romans: essai d'interpretation de quelques inventions thématiques á la porte Miégevillle de Saint-Sernin». *Cahiers de Saint-Michel de Cuxa* (vol. XII, pàg. 161-180).

Madurell Marimon, J. M. (1949). «El pintor Lluís Borrassà, su vida, su tiempo, sus seguidores y sus obras». *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona* (vol. VII). Barcelona.

Meiss, M. (1969). *French painting in the time of Jean de Berry. The late XIV century and the patronage of the Duke. The Boucicaut Master* (2 vol.). Nova York: George Braziller.

Meiss, M. (1974). *French painting in the time of Jean de Berry. The Limbourgs and their Contemporaries* (2 vol.). Nova York: George Braziller.

Miller, M. (2004). *Chartres cathedral*. Nova York: Riversidebook.

Morand, K. (1962). *Jean Pucelle*. Oxford: Clarendon Press.

Musée de Saint-Raymond (1989-1990). *Saint-Sernin de Toulouse, trésors et métamorphoses, deux siècles de restaurations 1802-1989*. Toulouse: Musée de Saint-Raymond.

Musée Rolin (2003). *Autun: prémices et floraison de l'art roman*. Catàleg de l'exposició celebrada al Musée Rolin, Autun, França, del 25 de juny al 29 de setembre de 2003. Autun: Musée Rolin.

Musset, L. (1982). *Las Invasiones. Las oleadas germánicas* (1a. ed.). Barcelona: Labor.

- Oursel, C.** (1928). *L'Art roman de Bourgogne*. Dijon-Boston.
- Panofsky, E.** (1973). *La perspectiva como «forma simbólica»* (ed. original 1927). Barcelona: Tusquets.
- Panofsky, E.** (1985). «El abad Suger de Saint-Denis». A: *El significado en las artes visuales* (4a. ed., pàg. 131-170). Madrid: Alianza Forma.
- Panofsky, E.** (2004). *El Abad Suger: sobre la Abadía de Saint-Denis y sus tesoros artísticos*. Madrid: Cátedra.
- Panofsky, E.** (2007). *Arquitectura gótica y escolástica* (prólogo de Joaquín Yarza Luaces). Madrid: Siruela.
- Prache, A.; Jouanneaux, F.** (2000). *Chartres: la cathédrale Notre-Dame*. París: Monum.
- Pyun, K.; Russakoff, A. D. (eds.)** (ed.) (2013). *Jean Pucelle: innovation and collaboration in manuscript painting*. Londres: Harvey Miller.
- Ravaux, J.-P.** (1979). «Les campagnes de construction de la cathédrale de Reims au XIIIe siècle». *Bulletin Monumental* (t. 137-I, pàg. 7-66).
- Rouchon-Mouilleron, V.** (1999). *Vézelay: The Great Romanesque Church*. Nova York: Harry N. Abrams.
- Rubió i Lluch, A.** (1908-1921). *Documents per la història de la cultura catalana mig-aval* (2 vol.). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (ed. facsímil 2000).
- Salet, F.** (1967). «Chronologie de la cathédrale (Reims 1er-2 juin 1265) ». *Bulletin Monunetale* (t. LXXV, pàg. 347-394).
- Salet, F.** (1995). *Cluny et Vézelay. L'oeuvre des sculpteurs*. París: Société Française d'Archéologie.
- Seidel, L.** (1999). *Legends in Limestone: Lazarus, Gislebertus and the Cathedral of Autun*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schlosser, J.** (1976). *La literatura artística*. Madrid: Cátedra.
- Simson, O. von** (1986). *La catedral gótica: los orígenes de la arquitectura gótica y el concepto medieval del orden*. Madrid: Alianza Editorial.
- Thomas, M.** (1979). *The Golden Age. Manuscript painting at the time of Jean, Duke of Berry*. Nova York: George Braziller.
- Toubert, H.** (1990). «Le cycle de l'Ancien Testament à Sant'Angelo in Formis. L'idéal de renovatio grégorienne et l'art du Mont-Cassin au temps de Didier». «Le cycle de l'Ancien Testament à Sant'Angelo in Formis. L'image latine de Gédéon». «Le cycle de l'Ancien Testament à Sant'Angelo in Formis. Allégorie typologique et allégorie politique». A: *Un art dirigé. Reforme grégorienne et iconographie*. París: Cert.

Wettstein, J. (1971). *La fresque romane: Italie, France, Espagne: études comparatives* (2 vol.). Ginebra: Droz.

Yarza, J. (1980). «La Edad Media». A. *Historia del Arte Hispánico* (vol. 1). Madrid: Editorial Alhambra.

Yarza, J. (1997). «Arte Antiguo y Medieval». A: *Fuentes para la Historia del Arte* (vol. 1). Madrid: Historia 16.

Yarza, J. i altres (1982). «Arte Medieval I. Alta Edad Media y Bizancio». A: *Fuentes y Documentos para la Historia del Arte* (vol. II). Barcelona: Gustavo Gili.

Yarza, J. i altres (1982). «Arte Medieval II. Románico y Gótico». *Fuentes y Documentos para la Historia del Arte* (vol. III). Barcelona: Gustavo Gili.

Zarnecki, G. (1985). *Gislebertus. Sculptor of Autun*. Nova York: Hacker Art Books.

